

ЮКСАК МАЪНАВИЯТЛИ ЁШЛАРНИ ТАРБИЯЛАШ - ДИНИЙ ЭКСТРЕМИЗМ ВА ТЕРРОРИЗМНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШНИНГ АСОСИЙ ПОЙДЕВОРИ

А.Исманова - мустақил изланувчи, фалсафа доктори (PhD)

Республика маънавият ва маърифат маркази

Таянч сўзлар: диний экстремизм, терроризм, ёшлар, маънавият, мафкура, тарбия, маънавий фазилатлар.

Ключевые слова: религиозный экстремизм, терроризм, молодёжь, духовность, идеология, образование, духовные качества.

Key words: religious extremism, terrorism, youth, spirituality, ideology, education, spiritual qualities.

Мамлакатимизда амалга оширилаётган ислохотларнинг самарадорлиги, аввало, халқ маънавиятининг тикланиши, ёшларимиз қалби ва онгига маънавий тарбиянинг чуқур сингдирилганлигига боғлиқдир. Шунинг учун ҳам ёшларимизнинг шахс бўлиб камол топиши, миллий кадриятларни тиклаш, ёшларни ҳар тамонлама етук, маънан юксак, комил инсон қилиб тарбиялаш давлат сиёсати даражасига кўтарилди. Зеро, мамлакатимизда амалга оширилаётган ижтимоий-сиёсий, маънавий-маданий соҳалардаги ислохотлар нафақат аҳолининг ҳаёт сифати ва даражасини янги, юксак босқичга кўтариш, балки маънавияти юксак шахсни шакллантиришга хизмат қиладиган ижтимоий-маънавий муҳитни яратиш, мустақил давлатимизнинг жаҳон ҳамжамиятида ўзига муносиб ўрин эгаллаши учун фидойилик билан курашиш, ўз кучи ва имкониятларига таянадиган, ён-атрофида содир бўлаётган воқеа-ходисаларга мустақил ёндаша оладиган инсонларни тарбиялашдан иборатдир.

Маълумки, ҳар бир жамиятнинг фаровонлиги, давлатнинг равнақи маънавиятга эътиборнинг қай даражада эканлиги билан боғлиқ, аynи пайтда шахс, жамият ва давлат муносабатларида ўзини намоён қиладиган ижтимоий ҳодисадир. Маънавиятни юксалтиришдаги асосий мезонлардан бири, кудратли омил бўлиб келаётган ҳам, ҳаёт маъносини англаш, миллий маданиятимиз ва турмуш тарзимизни, кадриятларимиз, урф-одат ва анъаналаримизни безавол сақлаб келаётган муқаддас динимиздир. Шу боисдан ҳам, бутун дунёда ислом динига бўлган кизиқиш ва интилиш кучайиб, унинг тарафдорлари ва хайрихоҳлари тобора кўпайиб бормоқда.

Тобора глобаллашиб бораётган пайтда кишилик жамиятида ғоявий таъсир доирасини кенгайтириш учун кураш, ўз мафкурасини глобаллаштириш ҳаракатлари давом этмоқда. Шу маънода ҳозир биз дунёни турли-туман мафкуралар камраб олган ва бу мафкуралар ўртасидаги кураш авж олаётган бир даврда яшамоқдамиз. Турли хил мафкуравий таъсирлар шароитида ёшларни бегона мафкуралар тазйикидан сақлаш, аниқроғи, уларнинг мафкуравий дахлсизлигини таъминлаш учун миллий ғоямиз моҳиятини ёшларга тушунтириш, уларда мустаҳкам мафкуравий иммунитетни шакллантириш лозим бўлади. Экстремизм ва терроризмнинг турли шакллари ҳозирги кунда нафақат бир ёки бир неча давлат, балки бутун жаҳон ҳамжамиятининг барқарорлиги ва осойишталигига таҳдид туғдирмоқда. Шунинг учун ҳам Республикамиз Президенти Ш.Мирзиёев Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг шу йил сентябр ойида бўлиб ўтган 72-Бош Ассамблеясида қилган маърузасида диний экстремизм ва терроризмни бартараф этишга қаратилган масалага ва бу мавзу бўйича Ўзбекистон тажрибасига алоҳида эътибор қаратди. Шу билан бирга Республикамиз Президенти диний бағрикенгликка бағишланган Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг махсус қарорини қабул қилиш таклифи билан чиқди. Мураккаб ва таҳликали бугунги кунда ёшларимиз бундай диний экстремистик ва террористик оқимларга қўшилиб, ўзи туғилиб ўсган Ватанига қурол кўтаришгача бориб етаётгани ҳозирда таълим – тарбия соҳасида олиб бораётган ишларимизда камчиликлар

борлигини кўрсатмоқда. Савол туғилади: Нега ўзимизнинг кишлоғимиз, маҳалламизда туғилган, ўзимизнинг боғча, мактаб, коллежимизда ўқиган, ўзимиз қурган равон йўллarda юрган, ўзимизнинг боғларимизда етиштирилган меваларни еб қатта бўлган айрим йигит-кизлар бегоналарга алданишади? Бугун улар бизга бегона, совуқ кўзлар билан қарашаётир. Нима учун? Уларнинг миллионлаб тенгдош-синфдошлари эса шу азиз Ватан учун деб фидокорона ўқиб, ишлашмоқда? Алданган ёшларда нима ўзгарди?

Уларда бир нарса ўзгарди – унинг номи *маънавият*.

Демак, одамни ўзгартирувчи куч – маънавият мавҳум эмас, реал нарса. У ҳар бир нафасимизда биз билан бирга юради. Қиладиган қарорларимизда намоён бўлади. Шундай пайтда бир ҳарбий ҳикмат эсга тушади: “Жанговар тайёргарлик – яхши, муҳим. Лекин аскарнинг ўқни қаёққа қараб отишини маънавий тайёргарлик ҳал қилади”.

Ҳозирги мураккаб ва таҳликали замонда диний экстремизм ва терроризм мафкурасига қарши педагогик профилактика объекти сифатида *маънавият* тушунчасига алоҳида, махсус ёндашишни талаб қилади. Юқоридаги факт ва далиллар ҳам маънавияти юксак ва маънавияти ожиз одамлар қандай бўлишини, юксак маънавият – енгилмас кучлигини исботлаб туради. Маънавият – ҳар бир ўғил-киз хулқининг ноҳири эканлигини кўрсатиб туради.

Диний экстремизм ва терроризм вербовкасига қарши туриш учун ёшларимиз маънавияти юксак, яъни кучли бўлмоғи зарур. Инсон маънавиятининг моҳияти “Юксак маънавият – енгилмас куч” китобида очиқ берилган. Яъни “Маънавият – инсонни руҳан покланиш, қалбан улғайишга чорлайдиган, одамнинг ички дунёси, иродасини бақувват, иймон-эътиқодини бутун қиладиган, виждонини уйғотадиган бекиёс куч, унинг барча қарашларининг мезонидир” [2].

Мафкуравий иммунитетни бўш айрим ёшлар адашиб, диний экстремизм ва терроризм тўдаларига бориб қўшилди. Бунинг сабаби, бир томондан, ёвуз мафкура тарғибот-ташвиқоти, иккинчи томондан мафкуравий тарбия, педагогик профилактика борасида йўл қўйилган илмий-амалий ва ташкилий ишлардаги хатоларга бориб тақалади. Демак, бунинг тўхтатиш учун ҳар бир ўғил-кизда маънавиятни шакллантириш ўта муҳим масаладир. Аниқ педагогик натижаларни ишлашга ўтишимиз талаб этилмоқда. Акс ҳолда 25 йилда эришилган, оламни хайрон қолдираётган буюк ишларимиз, ютуқларимиз хавф остида қолади. Ҳар бир ўсмир ёт ғоялар таъсиридан ўзини ва атрофидагиларни ҳимоя қила олиши зарур. Бунинг учун аввало ўқитувчи-мураббийлар, маҳалла маслаҳатчилари, ота-оналар ёшларимизда маънавиятни шакллантириши зарур.

Биз ижтимоий педагогик тадқиқотимиз нуқтаи назаридан келиб чиқиб, “Қандай ёшлар диний экстремизм ва терроризм тарғиботининг қурбонига айланмоқда?” деган саволни ўртага ташладик. Ўрганиш натижалари қуйидаги хусусиятларни кўрсатди:

1. Онгидаги бўшлиқ маърифий ислом ва миллий ғоямизнинг дурдона кадриятлари билан тўлдирилмаган ёшлар. Мазкур бўшлиқ тўлдирилмас экан, уларда дин ниқобидаги турли вайронкор оқимлар таъсирига

тушиш эхтимоли юкори бўлиб қолаверади. Бундай ёшларга, авваламбор, фойдали илмни фойдасизидан ажратиш маданиятини шакллантириш зарур. Ёшларимизни ўзимизнинг алломаларимиз, буюк бобокалонларимиз Абу Мансур Мотуридий, Абу Наср Ибдий, Бурхонуддин Марғиноний, Абу-л-Лайс Самарқандий, Абу-л-Муин Насафий каби кўпдан кўп сиймоларнинг қарашлари билан қуроллантириш керак.

2. Илми саёз, мустақил фикри йўқ, ўзгаларнинг фикрини таҳлил қилмасдан, тўғридан тўғри қабул қилишга мойил ёшлар. Сўровномалар натижасига кўра, Англия ёшларининг 1/7 уларни қўллаб-қувватламоқда. Улар масаланинг бир томонига қараб, ҳулоса чиқарадиган, интернетга боғланган, ўзгаларга кўр-кўрона тақлидга мойил инсонлардир. Ачинарлиси, бу каби ёшлар бизнинг юртимизда ҳам учрамоқда.

3. Ўзидаги иллатлардан эмас, балки жамиятдан норози, унда амалга оширилаётган бунёдкорликка неготив қарайдиган аламзада кимсалар... Улар ҳар бир ишда ёмонликни кўради. Улар кўзи очиқ, аммо қалби ўлик кимсалардир.

4. Ўта қизиқувчан инсонлар. Бу тоифа одамлар ҳаётлари хавф остида турган ҳолатда ҳам, кўра-била туриб, “бир марта синаб кўрсам, нима қилибди?!” қобилада иш тутадилар. Шунинг оқибатида наркоманлар кўпаяди, террорчилар пайдо бўлади. Улар қилаётган ишларининг оқибатини ўйламайдилар. Натижа эса, ҳам ўзига, ҳам жамиятга зарар, қулфат келтиради.

5. Ёшлардаги бекорчилик, зеркиш, лоқайдлик. Тезда бойиб кетиш ҳирси, орзуси. Бу муаммолар умумлаштирилса, йигиндисидан тарбияси суст, илмсиз ўсмирлар кўз ўнгимизда намоён бўлади. Вақтни тўғри тақсимламаслик, тақдим этилган имкониятлар (масалан, интернет)дан нотўғри фойдаланиш вайронкор ғоялар урчидиган маконни ҳосил қилиши шубҳасиз. Бинобарин, ёшига, жинсига муносиб иш билан машғул соғлом турмуш тарзини кечираётган ўсмирларнинг бу каби нарсаларга вақти бўлмайди. Чунки унинг маънавияти мустаҳкам. Унинг бу фазилати эса уларни диний экстремистик ва террористик оқимлардан ҳисоя қилиб, уларга қалқон вазифасини ўтайди. Ўз Ватанига қурол кўтараётган ёшларимизда эса мана шу химояловчи қобиқ-маънавият етишмайди ёки тўлиқ шаклланмаган. Хўш, бундай ёшларимиз диний экстремизм ва терроризм каби ёт ғоялар таъсирига кириб кетмасликлари учун нима қилиш керак? Бу ҳақда Биринчи Президентимиз Ислам Каримов алоҳида тўхталиб, «халқимизнинг табиатига мутлақо ёт бўлган сиёсий, диний экстремизм, ақидапарастлик ва бошқа ёвуз оқимларнинг минтақамизга кириб келиши ва тарқалиши тинчлик ва осойишталикка, фарзандларимизнинг келажагига катта хавф туғдиришини одамлар онгига чуқур сингдириб бориш керак. Халқимиз тафаккурида юксак ахлоқий, маънавий қадриятларни қарор топтириш ва мустаҳкамлаш орқали уларни ёвуз кучларга қарши

кучларга сафарбар этиш зарур», [2,4] - деган фикрларидан келиб чиқиб, масалага ёндашамиз.

Биринчи Президентимиз фикридаги “юксак ахлоқий, маънавий қадриятларни қарор топтириш ва мустаҳкамлаш орқали уларни ёвуз кучларга қарши сафарбар этиш зарур”, деган ғоялари тадқиқотимиз учун муҳим бўлган ечимлардан бирини кўрсатди. Биз “юксак ахлоқий қадриятларни қарор топтириш + мустаҳкамлаш + сафарбар этиш” учун ўз олдимизга бир педагогик саволни қўйдик. Ўзимизнинг мактаб, коллеж, лицейларимизда ўқиб, таълим-тарбия олган ёшларимизнинг аксарияти диний экстремизм ва терроризм ташвиқотида дуч келганда бузғунчи ғояга қарши ғоя билан зарба бериб, уларни фош этишмоқда. Лекин нима учун уларнинг айримлари ёт ғоялар домига тушиб қолмоқда? Ўсмир мафкуравий иммунитетининг маънавий ўзагини, қувватини қайси фазилатлар ташкил этади? Қайси миллий фазилатларимизни кучайтириб, ҳар бир ўсмирни қафолатли ғоявий химоя қилиш мумкин? Ва аксинча, қайси ахлоқий иллатлар диний экстремизм ва терроризм мафкурасига “йўл очиб бериши”, ўсмир қалби ва онгига кириб, сингишига қулай шароит яратиб бериши мумкин? Агар биз мана шу педагогик саволларга жавоб топсак, мактаб, коллеж ва лицейлардаги ёшларимизда ана шу маънавий фазилатни шакллантира олсак, улардан ёт ғояларга қарши тура оладиган, Ватанига фидойий инсонлар қилиб тарбиялай оламиз. Ўрганишлар натижасида ўсмир мафкуравий иммунитетининг маънавий ўзагини, қувватини қуйидаги фазилатлар ташкил этиши аниқланди: юксак салоҳиятли, маънавий уйғоқ, ор-номусли, собитқадам, шижоатли, миллий қадриятларни билувчи, тарихимиз, маданиятимиз, буюк аجدодларимиз меросини чуқур билувчи, ватанга содиқ, миллий ғурурли, юксак маънавиятли, янгича фикрловчи, жаҳон тарихи ва маданияти ютуқларини чуқур ўрганган, мард, ташаббускор, эл-юрт ташвишини зиммасига олган, дахлдор, иймон-этиқодли, мустақиллигимизни кўз қорачиғидай химояловчи, сахий. Ўз мустақил фикрига эга, ғоявий ва мафкуравий таъсирларга қарши тура оладиган, эришган ютуқларимизни давом эттиришга қодир, меҳнатсевар, тадбиркор ва янгилликни тез илғайдиган, ғайрат-шижоатли, иродали, қатъиятли, сабот-матонатли, жасур, фаол, замонавий, юксак технологияларни ўзлаштирган, соғлом турмуш тарзига интилувчи, огоҳ, юқори малакали, масъулиятли, етук мутахассис. Ўзибор берсак, бу фазилатлар шахсни диний экстремистик ва террористик мафкураларга қўшилиб қолишининг олдини олиб, шахс фаоллигини оширсак, бу маънавий фазилатлар шаклланмаган ёшларда маънавий бегоналашувни келтириб чиқариб, ёт ғоялар таъсирига кириб кетишига йўл очиб бериши мумкин. Ҳулоса қилиб айтиладиган бўлсак, ёшларимизни маънавий баркамол инсонлар қилиб тарбиялашда мана шу таянч нуктага ўзибор қаратиш, ҳар бир ота-она, ҳар бир ўқитувчи-педагог, қўйингки, шу юрт равнақида дахлдор ҳар бир шахс олдидаги энг асосий вазифадир.

Адабиётлар

1. Даминов И.И. Диний мутаассибликка қарши курашнинг ғоявий асослари. –Т.: Сано-стандарт, 2014.
2. Каримов И.А. Юксак маънавият – энгилмас куч. –Тошкент: “Маънавият”, 2008, 176- б.
3. Каримов И.А. Она юртимиз бахту икболи ва буюк келажаги йўлида хизмат қилиш – энг олий саодатдир. –Тошкент: “Ozbekiston” НМИУ, 2015, 304- б.
4. Кожушко Е.П. Современный терроризм: Анализ основных направлений. /Под общ. Ред. А.Е.Тараса. -Мн.: Харвест, 2000, -С. 448.
5. Куронов М. Эзгу ғоялар рўёби. -Т.: “Маънавият”, 2011, -С. 240.

РЕЗЮМЕ

Мазкур мақолада ёшларни диний экстремизм ва терроризм мафкурасидан химоя қилишда маънавиятнинг тутган ўрни ҳақида сўз юритилади. Ёшларни юксак маънавиятли қилиб тарбиялаш бўйича тавсиялар берилган.

РЕЗЮМЕ

В статье обсуждается роль духовности в защите молодёжи от идеологии религиозного экстремизма и терроризма. Также, в статье даются рекомендации для воспитания молодежи как идеальных людей.